

4. Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs over wetsontw. tot vastst. der begrooting van Nederl.-Indië voor 1903; en tot verhooging dier begrooting voor een spoorweg van Rangkasbetoeng naar Laboan.

VOORLOOPIG VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over de ontwerpen van wet tot vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1903; en over het ontwerp van wet tot verhooging der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1903 ten behoeve van den aanleg van een spoorweg van Rangkasbetoeng naar Laboan. (4)

Het onderzoek in de afdeelingen heeft de navolgende uitkomsten gehad.

Algemeene beschouwingen.

In de meeste afdeelingen werd een woord van hulde gebracht aan de nagedachtenis van den te vroeg ontslapen voorganger van den Minister, jhr. mr. T. A. J. VAN ASCH VAN WIJCK, die zoowel door zijn vroeger afgelegde politieke loopbaan als door zijne werkzaamheden als hoofd van het Departement de gunstigste verwachtingen voor de toekomst van Indië had opgewekt.

§ 1. *Optreden van den Minister.* Het optreden van den Minister, die Indië uit eigen aanschouwing kent en bereids gelegenheid heeft gevonden te toonen Indië een warm hart toe te dragen, had algemeen een goeden indruk gemaakt.

Onderscheidene leden verklaarden dezen Minister als hoofd van het Departement van Koloniën met ingenomenheid te begroeten, omdat met grond van hem mag verwacht worden, dat hij ook voor de Christelijke belangen in Nederlandsch-Indië een open oog zal hebben.

De wijze, waarop de Minister in de andere Kamer de begrooting verdedigd en daarbij getoond heeft zich reeds in de meeste onderwerpen te hebben ingewerkt, deed de beste verwachtingen koesteren van zijn beleid, te meer gelijk sommige leden verklaarden, omdat zij met instemming hadden ontwaard, dat deze bewindsman de oeconomische ontwikkeling der kolonie in het algemeen en der inlandsche bevolking in het bijzonder wenscht te bevorderen, zonder tekort te doen aan de eischen, welke de verdediging onzer bezittingen zal stellen.

Andere leden meenden een streven bij den Minister te hebben opgemerkt om zooveel mogelijk de politiek buiten de Indische zaken te houden, hetgeen door hen werd toegejuicht.

§ 2. *Financieele beschouwingen.* De financieele toestand werd door vele leden ongunstig geacht. Er werd door hen gewezen op den achteruitgang van de opbrengst der cultures, op de slechte uitkomsten, — in sommige streken geheele mislukking, — van den rijstooft op Java, op de in de laatste jaren telken male voorkomende tekorten op de begrooting, welk tekort volgens de raming voor 1903 ruim twaalf millioen gulden (f 12 289 390) bedraagt, zoodat het nog beschikbare bedrag der laatst gesloten leening geheel zal worden verbruikt en er dan nog een tekort blijft van twee millioen gulden, waarin op andere wijze moet voorzien worden. Wel schuilt onder dit tekort een belangrijk bedrag voor buitengewone uitgaven, doch men mag niet vergeten, dat op het doen van buitengewone uitgaven, vooral voor een zoo groot gebied als Nederlandsch-Indië, altijd moet worden gerekend. Verder werd gewezen op de omstandigheid, dat de nood op Java, naar men meende, niet alleen aan acute, maar ook aan chronische verschijnselen moet worden geweten. De bestuursuitgaven voor Indië rijzen voortdurend; in een tijdsverloop van slechts vijf jaren, sedert 1897, zijn zij met niet minder dan zestien en drie-kwart millioen gulden ruim, gestegen. Het ambtenaarspersoneel wordt steeds uitgebreid, de uitgaven voor toelagen en pensioenen klimmen voortdurend en op onrustbarende wijze, de kosten van het departement van oorlog zullen vooreerst niet verminderen, enz. Daartegenover zijn de ontvangsten

op den duur zeer onzeker. Zoo moet met grond worden betwijfeld of bijv. de voordeelen, die thans de tin oplevert, bestendig zullen blijven. Bij sommige leden rees dan ook de vraag, of met het oog op een en ander, niet het vermoeden gewettigd is, dat het financieel beleid te wenschen overlaat.

Het werd betwijfeld, of bij de wijze, waarop bij de samenstelling der begrooting in Indië wordt te werk gegaan, gelijk in de vergadering der Tweede Kamer van 20 November jl. door den heer RÖELL werd aangetoond (*Handelingen*, bladz. 143), afdoende verbetering is te verwachten. Naar het oordeel der leden hier aan het woord waren krachtige maatregelen noodig om den financieelen achteruitgang te keeren.

Andere leden konden, hoewel ten volle erkennende, dat de toestand der Indische financiën steeds bijzondere zorg vereischt, dien nog niet zoo bedenkelijk achten als hiervoren is uiteengezet. Immers ook lichtpunten, zeiden zij, ontbreken daarin niet ten eenenmale. Steeds hebben, ten gevolge der wisselende prijzen van de producten, gunstige en minder gunstige jaren elkander opgevoigd. Maar juist in verband met deze omstandigheden mag het een gunstig verschijnsel worden geacht, dat in den loop der jaren de Indische financiën allengs minder afhankelijk zijn geworden van de opbrengst, dus van die prijswisseling, der producten en dientengevolge meer stabiliteit hebben verkregen dan voorheen. Vergelijkt men bijv. den toestand van thans met dien van 25 à 30 jaren geleden, dan blijkt ten deze van aanzienlijken vooruitgang. Terwijl toch in de jaren 1872—1876 (zie *Jaarcijfers van het Koninkrijk der Nederlanden-Koloniën* 1900, bladz. 97) de middelen in Nederland, in hoofdzaak voort-spruitende uit den verkoop van producten, nog 57 millioen bedroegen, tegen 82,9 millioen in Indië (waaronder slechts weinige inkomsten uit producten) of bijna 40 pct. van het totaal, zijn volgens de begrooting voor 1903 diezelfde middelen in Nederland slechts geraamd op ruim 28 millioen, tegen een bedrag van 126 millioen aan inkomsten in Indië, of niet meer dan 18 pct. van het totaal. De groote vermindering der wisselende inkomsten eenerzijds en de groote stijging der meer stabiele inkomsten van den anderen kant, welke voor een groot deel te danken zijn aan hetgeen in den loop der jaren voor productieve werken is besteed en aan de ontwikkeling van Indië is ten koste gelegd, is zeker een gunstig verschijnsel, dat bij de beoordeeling van den toestand en van de vooruitzichten voor de toekomst niet mag worden uit het oog verloren.

Deze beschouwingen werden door sommigen geacht eensdeels te donker, anderzijds te licht gekleurd te zijn. Zij meenden, dat men bij de beoordeeling van den financieelen toestand in het oog behoorde te houden, dat de aanzienlijke uitgaven in Indië voor een groot deel gedaan zijn ten behoeve van publieke werken die productief zijn.

Hiertegen werd echter aangevoerd, dat er op de gewone inkomsten een zeer aanzienlijk tekort blijft bestaan en het er met de opbrengst der cultures treurig uitziet. Ook de inkomsten der spoorwegen kunnen niet buitengewoon hoog genoemd worden, terwijl de irrigatiewerken meer indirecte dan directe voordeelen voor de schatkist opleveren. Men blijft staan voor tekorten.

Er waren ook nog leden, die niettegenstaande het geraamde tekort van ruim 12 millioen gulden, met het oog op den inhoud der begrooting en de bedragen, welke worden aangevraagd voor werken, die beloven eensdeels bij te dragen tot versterking der inkomsten, anderdeels ten goede te zullen komen aan de welvaart der bevolking, den financieelen toestand hoewel misschien zorg eischend, toch zeker niet onrustbarend achtten.

Over de vraag, op welke wijze verbetering ware aan te brengen, liepen de meeningen uiteen.

Eenerzijds werd beweerd, dat het moederland zelf te hulp komen. Wanneer Nederland, zoo werd gezegd, werkelijk belang stelt in zijne koloniën, mag het niet nalaten ook financieelen steun te verleenen. Wat tot dusver werd gedaan kwam altoos daarop neer, dat hetgeen Nederland deed, ten slotte op de rekening van Indië werd geboekt, dat het dus voor Indië uit eigen middelen niets deed, terwijl het toch, zij het ook indirect, vele voordeelen uit zijne koloniën blijft genieten.

Van den anderen kant werd daartegen opgemerkt, dat de toestand der financiën van Nederland van dien aard is, dat

4. Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs over wetsontw. tot vastst. der begrooting van Nederl.-Indië voor 1903; en tot verhooring dier begrooting voor een spoorweg van Rangkasbetoeng naar Laboean.

krachtige financieele steun van daar onmogelijk kan worden geboden; dat in elk geval hulp, zoo zij verleend werd, slechts van korten duur kan zijn en geen verbetering brengt in den innerlijken toestand. Kan men met reden vergen, zoo werd er gevraagd, dat Nederland voor Indië betaalt; heeft het daarvoor zijne koloniën? Buitendien mag men niet voorbijzien, dat toch feitelijk ons land reeds aansprakelijk is voor de Indische schuld, zoodat, wanneer Indië niet kan, Nederland ten slotte zal moeten betalen.

Enkele leden verklaarden in eventueele plannen van dezen Minister, in verband ook met de bij de algemeene beschouwingen in de andere Kamer in de vergadering van 20 November jl. (*Handelingen*, bladz. 146) door hem afgelegde verklaring, meer bijzonder, dat wij ten opzichte van de koloniën een politiek van zedelijke verplichting hebben te volgen, daar eene zedelijke roeping hebben te vervullen, die zoowel het stoffelijk als het geestelijk welzijn van de bevolking omvat, vertrouwen te stellen en in het bijzonder ten opzichte van de bevordering der zedelijke behoeften van de bevolking de daden van den eerst onlangs opgetreden bewindsman te willen afwachten.

§ 3. *Toestand der bevolking.* I. Door enkele leden werd in eene afdeeling betoogd, dat nu er zooveel gesproken wordt van eene eerschuld van het moederland tegenover Nederlandsch-Indië met betrekking tot restitutie van gelden, men in de eerste plaats eens moest onderzoeken, of het moederland zich niets te verwijten had, met betrekking tot de zedelijke belangen der onder zijn gezag onderworpen volkeren.

Volgens het oordeel dezer leden was het aan ons verzuim te wijten dat de Javanen Mohammedanen zijn gebleven. Wij hadden veel vroeger het Christendom moeten propageeren; hadden hun de Christelijke beschaving moeten brengen en hen behoeden tegen Mohammedaansche invloeden van buiten.

Deze leden konden er zich dan ook niet mede vereenigen, dat de Regeering niets doet om de deelneming aan de bedevaarten naar Mekka tegen te gaan. Waarom, zoo vroeg men, toegelaten, dat de stoombootmaatschappijen in alle kampongs zoo groote reclame maken voor den jaarlijkschen tocht naar Mekka? Waarom geen zwaar paspoortgeld geheven?

Bij duizendtallen trekt de bevolking van den Archipel jaarlijks naar die plaats, velen keeren als hadjis in de kampong terug, om daar verder ten koste van anderen te leven en een minder gunstigen invloed op de bevolking uit te oefenen.

Deze beschouwingen bleven niet zonder wederspraak.

Men wees er op, dat het bezit van koloniën eigenaardige moeilijkheden met zich brengt, die niet vallen te ontwijken. Wij, die nu eenmaal koloniën hebben, moeten er ons handhaven en de bewoners zoodanig behandelen, dat zij het liefst onder ons gezag verblijven.

Aan deze beide stelregels moet alles getoetst worden. Het werd toegegeven, dat het beter ware, indien de Javanen geen Mohammedanen geworden waren, maar men mocht niet vergeten, dat, toen wij ons op Java vestigden, de Islam reeds vasten voet had over het geheele eiland. De vrijheid van godsdienst vordert, dat ieder den godsdienst belijdt dien hij wenscht; zij belet de bedevaarten naar Mekka te verbieden, daar deze tot den Mohammedaanschen ritus behooren en door den Koran voorgeschreven worden.

Ook vergete men niet, dat de eerbiediging van de godsdienstige instellingen der inlandse bevolking deze doet berusten in onderwerping aan ons gezag.

Verder staat de verspreiding van het Christendom dit in den weg, dat de Javaan verschillende soorten van Christenen ziet, die elkanders leer bestrijden; hetgeen niet anders dan een zeer verkeerden indruk kan maken, evenzoo als het slechte voorbeeld in handel en wandel van vele Europeanen.

Een lid meende, dat het niet op onzen weg lag het Christendom te bevorderen; men moest het in ieder geval niet opdringen. Hierop werd geantwoord, dat een Protestantsche of Katholieke Javaan toch altijd te verkiezen is boven een Mohammedaan.

II. De oeconomische toestand op Java werd algemeen ongunstig geacht. Door eenige leden werd dit toegeschreven deels aan de mislukking van den rijstooft, eene omstandigheid welke

echter niet als van blijvenden aard is te beschouwen, deels aan overbevolking.

Men was algemeen van gevoelen, dat niet minder dan de zedelijke belangen ook het materieel welzijn van den inlander moet bevorderd worden en krachtige pogingen moesten worden aangewend om op den duur verbetering in den toestand te brengen, ten minste, voegden eenigen hieraan toe, voor zooverre de financieele omstandigheden dit gedoogen.

Terwijl in het algemeen de denkbeelden van den Minister omtrent de bevordering der materiele belangen der bevolking goedkeuring vonden, werden toch meer in het bijzonder de verschillende middelen, welke aangewend kunnen worden om die verbetering aan te brengen, ter sprake gebracht.

In de eerste plaats werd genoemd het aanleggen op ruime schaal van bevoeiingswerken. Bij de aanzienlijke toeneming der bevolking achtte men die noodzakelijk ten einde ook meer land tot bebouwing geschikt te maken. Er werd echter door eenigen daarbij opgemerkt, dat men in dit opzicht niet te groote verwachtingen van de naaste toekomst mocht koesteren, met het oog op de van Regeeringswege afgelegde verklaring, dat zoodanige werken nauwgezette voorbereiding en studie vereischen.

Onderscheidene leden meenden echter tot omzichtigheid te moeten aansporen. Zij waren van oordeel, dat het raadzaam was niet terstond op groote schaal te beginnen maar in het klein, om dan, naar mate de meer of minder gunstige invloed bleek, tot uitbreiding over te gaan.

Landbouwereditbanken werden nuttig geacht voor den landbouw. Het bevorderen van de oprichting van zoodanige banken, te stellen onder toezicht der overheid, werd door vele leden toegejuicht, vooral als een middel om de inlanders uit de handen van woekeraars te houden, terwijl het wenschelijk was, dat de kleine landbouwer door crediet gesteund werd.

Door enkele leden werd echter de verbetering van den toestand door het invoeren van landbouwcredietbanken op eenigszins groote schaal eene illusie geacht bij de uitgestrektheid van den bodem en de uitgebreidheid der daarop wonende bevolking, waar bij het verleen van crediet toch in de eerste plaats goede bekendheid met de credietaanvragers vereischte is. Zij waren evenwel in beginsel niet tegen het oprichten van dergelijke instellingen, indien aan genoemde bezwaren op doeltreffende wijze kon worden tegemoet gekomen.

Bevordering van het landbouwonderricht werd door velen raadzaam en nuttig geacht. Men meende, dat het aanbeveling verdiende in het klein te beginnen, in den aanvang vooral practisch te zijn en niet te veel de theorie op den voorgrond te schuiven; dat men vooral moet vragen van welken aanleg, ontwikkeling en karakter de leerlingen zijn, aan wie men dit onderwijs zal geven. Wanneer men hier vooropgezette, algemeene plannen zoude willen doordrijven, zoude men het, gelijk onderscheidene leden oordeelden, niet ver brengen.

Voorts werd gevraagd, of men niet zoude kunnen beginnen met eene soort cursussen in het leven te roepen, als onze winter-landbouwcursussen. Sommige leden meenden, dat men daarmee het best den weg kon banen voor landbouwscholen.

Naar het oordeel van sommigen zouden ook wandelleeraars goede diensten kunnen bewijzen, terwijl ook het aanbrengen van proefvelden zeer werd aanbevolen.

Daarentegen waren andere leden van oordeel, dat men met scholen voor den landbouw moest beginnen en op die scholen leeraren voor het landbouwbedrijf vormen, waarbij men als leerlingen intellectueel begaafde Javanen moest trachten te verkrijgen. Tot deze leden werd echter de waarschuwing gericht, dat men zorgen moet geen Nederlandsche toestanden als maatstaf te nemen voor wat in Indië moet en kan geschieden.

Ook behoorde men naar veler gevoelen zich toe te leggen op verbetering van den veestapel. De Regeering kan hier krachtig te hulp komen, o. a. ook door het houden van keuringen en het uitloven van premien, wat een gunstige uitwerking zoude hebben.

Het drijven van gouvernements-cultuur in vrijen arbeid vond veel instemming. Men zag daarin ook een middel om den Javaan aan te leeren zijn erf op de meest rationele wijze te beplanten en hem in staat te stellen zijne producten aan het Gouvernement te kunnen verkoopen. Daarbij behoorde het Bestuur voor goede verkeerswegen te zorgen, opdat de producten spoedig en goedkoop op de hoofdplaatsen konden worden gebracht.

4. Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs over wetsontw. tot vastst. der begroting van Nederl.-Indië voor 1903; en tot verhooging dier begroting voor een spoorweg van Rangkasbetoeng naar Laboean.

Ook werd aanbevolen de zeevisscherij te trachten tot bloei te brengen door de inlanders in het bouwen van prauwen voor de vischvangst tegemoet te komen, onder anderen door kostelooze of billijke verstrekking van hout uit 's lands bosschen, een denkbeeld trouwens dat de Minister reeds had toegezegd in overweging te zullen nemen.

Sommige leden drongen aan op aanmoediging der ambachtsnijverheid, waarin zij bij den achteruitgang der cultures eene nieuwe bron van inkomst voor de bevolking hoopten te vinden. De inlander zoude dan ook bij machte zijn bij mislukking van den padioogst gemakkelijker zijn rijst te kunnen inkoop.

Hiertegen werd door andere leden betoogd, dat Java een land is, bijna uitsluitend geschikt voor landbouw en om deze reden dan ook weinig heil te zien was in het bevorderen eener krachtige ontwikkeling van de inlandsche nijverheid.

Vele leden verklaarden zich voor emigratie naar de Buitenbezittingen, mits dit bij geheele gezinnen uit dezelfde dessa's geschiedde. Op Sumatra, werd gezegd, schijnt de immigratie te gelukken, op Borneo daarentegen niet. Eenige leden achtten daarentegen emigratie eerst dan aanbevelingswaardig, wanneer proeven op kleine schaal de mogelijkheid daarvan zullen hebben aangetoond.

Men wenschte gaarne de vraag beantwoord te zien, of eene emigratie naar de Buitenbezittingen op ruime schaal uit financieel oogpunt uitvoerbaar is.

Een ernstig gevaar voor den welstand van den Javaan werd door onderscheidene leden gezien in de toeneming van het aantal Chineezers, in hunnen stijgenden invloed en in hun groot landbezit. Dit werd door anderen erkend, die echter te dezen opzichte nog meer gevaar dachtten van den kant van Arabieren.

Enkelens konden zich niet vereenigen met het denkbeeld om te dien opzichte maatregelen te nemen, die de vrijheid zouden belemmeren. Wat van een of ander ook zij, zoo meenden onderscheidene leden er op te moeten aandringen, de toelating van vreemde oosterlingen tot het binnenland zooveel mogelijk te beperken.

III. In eene afdeeling kwamen de rechtstoestand en de maatschappelijke positie der inlandsche Christenen ter sprake en werden de bekende bezwaren tegen den toestand, waarin zij thans verkeerden, te berde gebracht.

Men vroeg, hoe het thans stond met de herziening der rechtspositie, welke door 's Ministers voorganger in uitzicht was gesteld. (Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer over de begroting van Nederlandsch-Indië. Zitting 1901—1902. Gedrukte stukken Tweede Kamer 4, n. 43).

§ 4. *Gezagsuitbreiding.* In het algemeen werd er op aangedrongen, dat men zich zooveel mogelijk zoude onthouden van iets te doen, dat tot uitbreiding van gezag zoude kunnen leiden. Op den voorgrond werd daarbij gesteld, dat krachtige handhaving van het gezag noodzakelijk is en diensgevolge in sommige omstandigheden moest leiden tot krachtdadig ingrijpen, waarbij uitbreiding van ons bestuursgebied als gevolg niet kon worden vermeden. Men was het dan ook eens met hetgeen te dien opzichte door den Minister in de andere Kamer is gezegd in de vergadering van 20 November jl. (*Handelingen* bladz. 151). Onderscheidene leden verklaarden zich te kunnen vereenigen met hetgeen in Djambi is geschied.

Eenige leden verklaarden zich echter tegen de gezagsuitbreiding op Nieuw-Guinea, waartegen werd opgemerkt, dat wat Nederland daar deed, geen gezagsuitbreiding kan genoemd worden.

Nog werd er op gewezen, dat ons Rijk als koloniale mogendheid tegenover andere landen plichten te vervullen heeft als: het beteugelen van zeeroof, het tegengaan of straffen van strooptochten van tot ons koloniaal gebied behoorenden op vreemd grondgebied, het onderdrukken van oproer, het uitroeien van misstanden en zoo meer. Deze plichten kunnen niet verwaarloosd worden, wil men op den duur zijn gezag handhaven.

§ 5. *Defensieplannen.* Vele leden betuigden hunne ingenomenheid met het voornemen van den Minister om, met beperking der daartoe noodige kosten tot het strikt noodzakelijke en verdeling der uitgaven over eenige jaren, voort te gaan met het nemen van maatregelen voor de verdediging der koloniën tegen

buitenlandsch geweld. Op die wijze toch zoude de bevordering van de welvaart der inlandsche bevolking onder de uitgaven voor de defensiebelangen allerminst behoeven te lijden.

De medegedeelde plannen vonden eveneens instemming. Dat zij zijn ontworpen door deskundigen als den tegenwoordigen Gouverneur-Generaal en den Minister, welke thans aan het hoofd van het Indisch bestuur zijn geplaatst, wekte vertrouwen.

In tegenstelling van hetgeen hiervoren omtrent de uitvoering der plannen gezegd is, hadden sommige leden gaarne gezien, dat die uitvoering binner een korter tijdsbestek ware voorgesteld en niet over zoovele jaren verdeeld.

Enkele leden konden zich met de hier medegedeelde gevoelens niet vereenigen. Zij meenden, dat de gelden voor de defensie uitgetrokken beter besteed waren aan irrigaties, havenwerken, waterleidingen en dergelijke werken van algemeen nut. Zij vreesden, dat de zorg voor uitgaven voor militaire doeleinden te veel de noodzakelijkheid uit het oog zoude doen verliezen van te voorzien in de behoeften van oeconomischen aard. Ook werd het door sommigen een onbegonnen werk geacht om een eiland als Java, dat zoovele tot landing geschikte plaatsen aanbiedt, te verdedigen tegen vreemde invallen. Men moet, zeiden zij, het onmogelijke niet willen en zich tevreden stellen met eene goede vloot.

De bewering, dat Java niet verdedigbaar zoude zijn, werd bestreden; Java achtte men zeer goed verdedigbaar. Met de voorstellen ter versterking van de toegangen naar de hoogvlakte van Bandoeng om aan de ter verdediging van Batavia aangewezen troepen gelegenheid te geven zich zoo noodig op dat punt terug te trekken en zich daar van al het noodige te voorzien om den strijd daar krachtig voort te zetten, konden velen zich dan ook vereenigen.

§ 6. Ten slotte werd nog de aandacht gevestigd op beschouwingen, die in den laatsten tijd in den vreemde, vooral in Amerikaansche bladen en tijdschriften voorkomen, waarin Nederland ten opzichte van zijn werk en zijne zorg voor zijne Indische bezittingen op lasterlijke wijze wordt besproken.

Uitgaven in Indië.

Ide AFDEELING.

Departement van Justitie.

Koelies. De toestand der koelies maakte in eenige afdeelingen een onderwerp van gedachtenwisseling uit. Terwijl er enerzijds gewezen werd op de mededeelingen door mr. J. VAN DEN BRAND in zijne brochure: „De millioenen uit Deli”, welke ergerlijke misstanden in het licht stellen, werd er van andere zijde betoogd, dat de hierbedoelde misbruiken niet algemeen zijn maar uitzonderingen op den regel en dat bij de beoordeeling der bedoelde feiten met groote onzichtigheid behoort te worden gehandeld.

Velen spraken de verwachting uit, dat na de verschijning van bovenaangehaald vlugschrift, waarvan de inhoud pijnlijk had aangedaan, de Regeering meer dan ooit zich het lot der koelies zal aantrekken.

Anderen beweerden, dat de koelies over het algemeen niet te klagen hadden; de landheeren integendeel veel meer over de eischen en over het gedrag der koelies.

Sommige leden meenden, dat een nauwkeurig toezicht op de handhaving van de bestaande reglementen en Regeeringsvoorschriften reeds veel van de misstanden zal kunnen wegnemen.

Er werd door eenigen op gewezen, dat de Regeering in deze reeds waakzaamheid had betoond.

Onderafdeeling 17. De wensch werd uitgesproken, dat deze Minister er tegen zoude trachten te waken, dat de dwangarbeiders, meer dan eenig ander, aan onmiddellijk doodsgevaar bij den aan hen opgelegden dwangarbeid worden blootgesteld; zij immers zijn niet tot de doodstraf veroordeeld geworden.

IIIde AFDEELING.

Financiën.

Met instemming was door onderscheidene leden gezien,

4. Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs over wetsontw. tot vastst. der begrooting van Nederl.-Indië voor 1903; en tot verhooging dier begrooting voor een spoorweg van Rangkasbetoeng naar Laboean.

dat in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer bladz. 16 de Minister heeft verklaard aan zijn voornemen om eene nieuwe categorie van onderstandenen in het leven te roepen, voorsnog geen uitvoering te zullen geven.

Algemeen keurde men het af, dat buiten de pensioensregeling pensioen werd verleend onder den vorm van onderstand. Wil men wijziging, dan moet dit in behoorlijken vorm geschieden door wijziging van het pensioensreglement, daargelaten de vraag of deze wenschelijk is, hetgeen door vele leden wordt ontkend.

IVDE AFDEELING.

Departement van Binnenlandsch Bestuur.

Onderafdeeling 43. Heerendiensten. Eenige leden meenden, dat in het afschaffen van heerendiensten, voor zoover zij niet knellend drukken op de bevolking, met behoedzaamheid moet worden te werk gegaan. Voorts werd gewezen op hetgeen dien-aangaande in het Voorloopig Verslag over de begrooting voor 1902 (Zitting 1901—1902. *Handelingen Eerste Kamer*, bladz. 26) wordt opgemerkt.

Onderafdeeling 56. Boschwezen. Met het oog op de gevolgen ten opzichte van het klimaat werd ernstig gewaarschuwd tegen ontbossing van Java. Hierin worde niet gezien een bezwaar tegen het doen vellen van rijpe bosschen, mits de herbosching op volkomen deskundige wijze daarmede gelijken tred houde.

Men hoopte, dat de voorgenomen uitbreiding van het personeel mocht worden beschouwd als een bewijs, dat het Indisch bestuur en de Minister van het belang dezer zaak doordrongen zijn. Met genoegen was gezien, dat de Regeering in dezen tak van bedrijf gebruik wil maken van de diensten van Indo's.

Vde AFDEELING.

Departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid.

Het werd in eene afdeeling betwijfeld door sommige leden, of een gymnasium op Java wel noodzakelijk was bij de tegenwoordige middelen van verkeer, een twijfel, welke door anderen niet gedeeld werd. De omstandigheden lieten velen ouders niet toe hunne kinderen in Europa eene opvoeding te doen genieten.

Onderartikel 67. Eeredienst. Er werd door eenige leden op aangedrongen om de zending zooveel mogelijk vrij te laten en vooral niet aan deze of gene zending bepaalde streken aan te wijzen.

Gevraagd werd, of nu eindelijk de Katholieken in de Minahassa gelegenheid zouden verkrijgen om zich door den bisschop te doen vormen en of de zusterscholen aldaar spoedig geopend mogen worden.

Naar aanleiding der hiervoren gemaakte opmerkingen en gedane vragen werd van andere zijde betoogd, dat in de aangelegenheden de zending betreffende, alles aan het opperbestuur in Indië behoort te worden overgelaten, terwijl daarbij met groote bedachtzaamheid moet worden te werk gegaan.

Een lid hoopte, dat de overweging door den Minister toegezegd van het denkbeeld om eene Staatscommissie te benoemen ter behandeling van het vraagstuk der Indische Staatskerk, tot een gunstig resultaat mocht leiden.

Onderafdeeling 11. Mijnwezen. Met het oog op de vermeerdering der petroleum-productie rees in eene afdeeling de vraag of het niet wenschelijk kon geacht worden, indien de Staat op groote schaal de exploratie op zich nam van den rijken Indischen bodem. Hiertegen werden verschillende bezwaren aangevoerd als: de groote kosten, het meestal weinig loonnende en de moeilijkheid, waarvoor men ingeval van welslagen zoude staan, aan wie en op welke wijze de exploitatie over te doen, althans indien de Staat zelf die exploitatie niet op zich zoude nemen, wat door velen niet wenschelijk werd geacht.

VIde AFDEELING.

Burgerlijke openbare werken.

Onderafdeeling 80. Bevloeiings- en afwateringswerken enz. Door vele leden werd voortgaan met den aanleg van irrigatiewerken toegejuicht. Voor doeltreffenden aanleg echter worden veel ter-

reinkennis en jarenlange ervaring vereischt. Het verdient wellicht aanbeveling daartoe een afzonderlijk korps ambtenaren met een ingenieur aan het hoofd, te organiseren. De kosten daarvan behoeven, meende men, niet buitengewoon hoog te loopen. Als voorbeeld werd gewezen op wat op dit gebied ook in Nederland wordt tot stand gebracht. Bij doelmatige ontginning kan in Indië veel meer van den bodem worden getrokken dan tot dusver het geval is, mits men daarbij van den stelregel uitga, dat met groote kosten niet altijd de meest practische toestanden te verkrijgen zijn.

Onderafdeeling 87. De proeven te nemen met draadlooze telegraphie vonden bij velen goedkeuring. Voor de Marine verwachtte men daarvan reeds nu goede diensten, terwijl men er tevens uit een bestuurs oogpunt belang in zag om verbinding te verkrijgen met de posten op tal van eilanden, ten minste indien men daarbij, zooals verwacht mag worden, er in zal slagen het middel te vinden het geheim van het sein te verzekeren.

VIIde AFDEELING.

Departement van oorlog.

Met voldoening was door eenige leden gezien, dat de Minister op omzichtige wijze de inlandsche vrouwen uit de kazernes wil weren, terwijl er tevens met instemming van was kennis genomen, dat de Minister bevolen had, dat die vrouwen niet meer bij gevangenen zouden worden toegelaten.

Door onderscheidene leden werd het Koninklijk besluit van den 25sten October 1902 (*Staatsblad* n°. 192) geprezen, waarbij de straf van rietslagen voor ingelijfd en bij een strafdetachement wordt afgeschaft.

Onderafdeeling 108. Met genoegen hadden onderscheidene leden gezien, dat met de Maatschappij „Nederland” wordt onderhandeld voor het aandoen van Poeloe Weh. Men hoopte, dat daardoor uitvoer der producten van Sumatra's Oost- en Noordkust langs dien weg zoude bevorderd worden. Naarmate de vaart op dit eiland toeneemt en de inrichtingen aan de Sabangbaai meer en meer kunnen voorzien in alle behoeften en herstellingen van schepen, wordt het ook dringend noodig om maatregelen te nemen tot verweer tegen overrompeling van dit zoo gunstig gelegen eiland en tevens om onze neutraliteit ook daár ten allen tijde krachtig te kunnen handhaven. Met de trouwens niet belangrijke uitgaven kon men zich dan ook geheel vereenigen.

VIIIste AFDEELING.

Departement van Marine.

Met instemming had men gezien, dat maatregelen ter bevordering der belangen van het personeel der zeemacht in overweging zijn. Men sprak den wensch uit, dat de gedachtenwisseling met den Gouverneur-Generaal zoude leiden tot vervanging der geheel onvoldoende kazernes en ziekeninrichting aan de Oedjong te Soerabaja, door betere huisvesting op een gezonder emplacement en tot het verschaffen van gelegenheid voor herstel van krachten in koeler klimaat na afmattende diensten der schepelingen, vooral voor die der moderne schepen.

In het bijzonder zoude goed logies aan den wal voor den zeeman veel moreel kwaad voorkomen.

Onderafdeeling 132. Het beter outilleeren van het etablissement te Soerabaja, ten einde te kunnen voorzien in alle noodige herstellingen ook van de moderne schepen, werd door vele leden toegejuicht. Men betreunde echter, dat op dit groote etablissement geen ervaren werktuigkundig ingenieur werkzaam is en dat de Minister niet van voornemen schijnt te zijn om hierin te voorzien.

Uitgaven in Nederland.

Onderafdeeling 14. Verlofs- en nonactiviteitstraktementen, enz.

4. Eindverslag der Commissie van Rapporteurs over wetsontw. tot vastst. der begrooting van Nederl.-Indië voor 1903; en tot verhooging dier begrooting voor een spoorweg van Rangkasbetoeng naar Laboean.

Met bezorgdheid werd gewezen op de groote stijging, welke de op dit artikel uitgetrokken som aanwijst. Op de begrooting van 1893 bedroeg die som aan uitgaven:

in Nederland.	f	6 352 300
„ Indië.		3 657 000
	f	10 009 300

Op deze begrooting:

in Nederland.	f	7 900 650
„ Indië		4 919 000
	f	12 819 650

eene toeneming in 10 jaren van f 2 810 350 of bijna 3 miljoen gulden.

Onderafdeeling 32. Opleiding van ambtenaren voor het binnenslandsch bestuur. Door verschillende leden werd ernstig aangedrongen op eene definitieve regeling voor de opleiding van Indische ambtenaren. Men meende, dat de tijdelijke maatregel door des Ministers ambtsvoorganger genomen, niet langer dan noodzakelijk is mocht worden gehandhaafd. Eene goede definitieve regeling achtte men van zeer groot gewicht.

Middelen in Indië.

Opium. Het werd door vele leden betreurd, dat de ingezetenen van Nederlandsch-Indië zoo verslaafd waren geraakt aan het opiumschiiven. Ook hier, meende men, heeft het moederland schuld. In Lombok o. a., waar vroeger de invoer van opium op straffe des doods verboden was, is door ons het opium ingevoerd.

Een lid meende, dat, zoolang de inboorling aan opiumgebruik is verslaafd, er geen sprake kan zijn van zedelijke en materiele verbetering. Maar hem werd geantwoord, dat de groote opbrengst der opium-verstrekking tot dusverre afdoende verbetering belette.

Anderen oordeelden het euvel van het opiumgebruik te breed uitgemeten. In het moederland was het jenever drinken een even groot euvel, zoo niet grooter, dan het opium schuiven op Java. Om het gebruik tegen te gaan, hief de Regeering zulke zware rechten, niet principieel om de schatkist te stijven. Men betreunde het, dat niet voldoende wordt gewaakt, dat opium zelfs in verboden kringen binnengesloken wordt, maar opiumgebruik verbieden behoort vooralsnog tot de onmogelijkheden.

De regie, zeide men, heeft reeds uitstekend gewerkt, al ware het alleen, dat men den Chinees-pachter is kwijt geraakt. Deze toch liet door zijne handlangers gratis opium verspreiden, om de inlanders naar de kit te trekken en hen aan het schuiven te brengen. Niet zelden ook werd er bij onwilligen opium gevonden, waardoor zij verdacht werden sluikhandel in het papaversap te drijven.

Het inlandsch bestuur heeft nu ook den Chinees niet te ontzien en behoeft niet tegenover misbruiken de oogen te sluiten om de zware pachten op tijd binnen te krijgen. Men late dus de regie eerst eens een tijd lang werken, om daarna te overwegen door welke middelen het misbruik kan geweerd worden.

Ofschoon de opiumregie, op zichzelf beschouwd, uit een zedelijk oogpunt afkeuring verdient, achtten vele andere leden de toepassing van dit middel in de gegeven omstandigheden het meest doelmatig om den smokkelhandel te fnuiken en het opiumgebruik te verminderen.

Aanleg spoorweg Rangkasbetoeng—Laboean.

Met de voorgenomen uitbreiding van den spoorweg in het Bantamsche tot Laboean werd door de meeste leden ingestemd.

Eenige leden stelden met het oog op niet genoegzame bekendheid met de hierbedoelde streek verschillende vragen. Is in die streek aanleg van een spoorweg dringend noodig? Moet eene tweede haven bij die van Laboean worden aangelegd, of zal men de daar bestaande haven vergrooten? Is het terrein

waarlangs de spoorweg zal loopen, voor den aanleg geschikt en waarborgt de streek, welke zal worden doorsneden, uit een financieel oogpunt, met het oog op de uitgaven voor spoorwegaanleg en exploitatie vereischt, eene voldoende opbrengst? Gaarne zoude men deze vragen zien beantwoord.

Vastgesteld 15 December 1902.

s' JACOB.
VAN DEN BIESEN.
VAN VELZEN.
WOLTJER.
SASSEN.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS over de ontwerpen van wet tot: (4)

1°. vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1903;

2°. verhooging der begrooting van uitgaven van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1903, ten behoeve van den aanleg van een spoorweg van Rangkasbetoeng naar Laboean.

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Algemeene beschouwingen.

Met groote waardeering vernam de Regeering dat in de meeste afdelingen een woord van hulde werd gebracht aan den ontslapen Minister jhr. mr. T. A. J. VAN ASCH VAN WIJCK.

§ 1. *Optreden van den Minister.* De ondergeteekende is zeer erkentelijk voor de welwillende ontvangst aan zijn optreden te beurt gevallen.

Gaarne geeft hij de verzekering dat hij een open oog zal hebben voor de Christelijke belangen in Indië, waaronder hij meent te mogen verstaan de inwerking van het Europeesche en Christelijke initiatief op de inlandsche maatschappij in Indië. Rechtstreeksche bevordering van godsdienstige propaganda behoort, zooals hij meer dan eens in de andere Kamer heeft uitgesproken, naar zijne overtuiging niet tot de roeping der overheid.

Waar de ondergeteekende inderdaad van oordeel is dat onder de tegenwoordige omstandigheden de economische ontwikkeling van onze bezittingen, en met name die van de inheemsche bevolking, alle aandacht vordert, was het hem aangenaam te ontwaren dat hij, daarnaar strevende, instemming zal vinden; terwijl hij het zeer op prijs stelt daarnevens te vernemen dat men, met hem, de noodzakelijkheid erkent om de verdedigbaarheid van Nederlandsch-Indië te verhoogen.

De opmerking, dat men bij den ondergeteekende een streven meent te hebben opgemerkt om zooveel mogelijk de politiek buiten de Indische zaken te houden, onderschrijft hij gaarne, indien zij bedoelt de constateering van het feit, dat de groote geschilpunten ten opzichte van de koloniale politiek, die in vroeger jaren de staatkundige partijen in Nederland scherp tegenover elkander deden staan, gaandeweg zijn verdwenen, zoodat men thans vrij algemeen ten opzichte van onze bezittingen een politiek van zedelijke verplichtingen als de juiste beschouwt en eveneens vrij algemeen de kerstening van Indië uit een staatkundig oogpunt eene gewenschte zaak zou achten.

§ 2. *Financieele beschouwingen.* De vele leden, die blijkens het Voorloopig Verslag den financieelen toestand ongunstig achten, meent de ondergeteekende te mogen verwijzen naar hetgeen hij te dien aanzien mededeelde in zijn Antwoord op dergelijke opmerking, voorkomende in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.